

Τις παράλληλές ανάμεσα σε υποκριτική και ρητορική στη Ρωμαϊκή λογοτεχνία εξετάζει η Elaine Fantham, "Orator and/et actor" (σσ. 362-376), ενώ η Catharine Edward ασχολείται με σκηνοθετημένες σκηνές αυτοκτονίας, τόσο στο θέατρο όσο και στη ζωή: "Acting and self-actualisation in imperial Rome: some death scenes" (σσ. 377-394), δείχνοντας με τις περιπτώσεις των αυτοκτονιών του Σενέκα και του Νέρωνα, πως ο παραλληλισμός της ζωής με το θέατρο ήταν βαθιά ριζωμένος στη στωική φιλοσοφία και τη ρωμαϊκή σκέψη εν γένει. Το προτελευταίο κεφάλαιο, της Ismene Lada-Richards, ασχολείται με "The subjectivity of Greek performance" (σσ. 395-418), προσπαθώντας να διαφωτίσει ψυχολογικές διαδικασίες στον υποκριτή σχετικά με την ταύτιση με ή αποστασιοποίηση από το ρόλο (I. Lada-Richards, «"Estrangement" or "reincarnation"? Performer and performance on the classical Athenian stage», *Arion* 5, 1997, σσ. 66-107). Το τελευταίο κεφάλαιο προσφέρει, όπως και το πρώτο, η Edith Hall, "The ancient actor's presence since the Renaissance" (σσ. 419-434). Ο ογκώδης τόμος τελειώνει με ένα Glossary (σσ. 435 εξ.) ελληνικών και λατινικών termini technici, τη βιβλιογραφία "Works cited" (σσ. 441-478), που κωδικοποιεί όλες τις επιμέρους βιβλιογραφίες, το index locorum (σσ. 479 εξ.) και το γενικό ευρετήριο (σσ. 484-510). Η συνήθεια, οι τόμοι του Cambridge University Press να στοιχειοθετούνται και τυπώνονται κάτω στον Τρίτο Κόσμο, στην προκειμένη περίπτωση στις Ινδίες, οδηγούν όχι μόνο σε καθυστέρηση αλλά και, παρά την εξονυχιστική επιμέλεια, σε αβλεψίες, που παλαιότερα δεν υπήρχαν σε τέτοια έκταση. Εντόπια τελείως παρεμπιπτόντως τέτοια λάθη στις σελ. xix, 71, 342, 447, 467, 474 στα γαλλικά, ελληνικά αλλά και στα αγγλικά. Θα υπάρχουν και άλλα, αλλά αυτά φαίνεται πως είναι ο «φόρος τιμής» που πληρώνουμε στο γραψίμο με το computer. Άλλωστε αυτό που έχει σημασία είναι το γεγονός, πως ο τόμος αυτός προάγει σημαντικά τη γνώση μας για τον αρχαίο υποκριτή, την υποκριτική και το μοναδικό ρόλο του θεάτρου στην αρχαία κοινωνία.

ΒΑΑΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

PAVLOS MATEISIS,

Contemporary Greek Theatre, vol.2. *Guardian Angel for Rent, Nurseryman, Roar, Towards Eleusis*, London Arcadia books 2002, σελ. 258, ISBN 1-9000850-53-2.

Ο Παύλος Μάτεσις είναι χωρίς αμφιβολία, μέσα στην πρώτη γενεά της μεταπολεμικής δραματογραφίας, ένας συγγραφέας με ιδιαίτερα ισχυρή αυτοπροσωπία, πολλούς τρόπους γραφής αλλά ένα σχεδόν μόνιμο δίκτυο συμβόλων και τελετουργιών, που εμπλουτίζεται και παραλλάσσεται και που διακρίνεται για σημασιολογική ευρύτητα κι εμπλοκή του αναγνώστη/θεατή στην ερμηνευτική διαδικασία, μόλις θελήσει να «καταλάβει». Το θέατρό του ρέπει, στις ώριμες εκφάνσεις του, προς ένα «οπτικό» θέαμα, όπου δρώμενα και εικαζόμενα επί σκηνής παίζουν ισάξιο ρόλο με το σκηνικό λόγο. Αυτό αποτελεί μια εξέλιξη κάπως απόκεντρη, μέσα στην επικράτηση του λογοκεντρισμού στο σύγχρονο ελληνικό θέατρο, αλλά ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και γοητευτικά, γιατί πλάθει εικόνες μεγάλης ομορφιάς (βλ. σε επιλογή: Χ. Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου, «Οι παρόντες νεκροί στο θέατρο του Παύλου Μάτεσις», στον τόμο: *Κανόνες και εξαιρέσεις. Κείμενα για το νεοελληνικό θέατρο*, Αθήνα 2000, σσ. 132-139, Γ. Πεφάνης, «Πτυχές του Τραγικού στη Δραματολογία του Παύλου Μάτεσις», στον τόμο: *Θέμα-*

τα του Μεταπολεμικού και Σύγχρονου Ελληνικού Θεάτρου, Αθήνα 2001, σσ. 201-225, Β. Πούγχεθ, *Ο μαγικός κόσμος του υπερλογικού στα θεατρικά έργα του Παύλου Μάτεσι*, Αθήνα 2002).

Ο Μάτεσι τα τελευταία χρόνια κατόρθωσε το break through στις διεθνείς αγορές του βιβλίου κυρίως με την πεζογραφία: από τη «Μητέρα του σκύλου» και πέρα, όλα τα πεζογραφήματά του μεταφράζονται στις κυριότερες γλώσσες και σχολιάζονται ευμενώς έως ενθουσιαστικά. Έτσι η δραματική του παραγωγή εξελίσσεται κάτω στη σκιά των μυθιστορημάτων. Κάθε μετάφραση Νεοέλληνα δραματικού συγγραφέα, ιδίως στα αγγλικά, είναι ένα κατόρθωμα που πρέπει να προσεχθεί, γιατί το ελληνικό δράμα στη μεταπολεμική του φάση, ίσως η πιο σημαντική τού φάση από την εποχή του Κρητικού θεάτρου, δεν πάσχει από ποιότητα και ποικιλία αλλά από το γεγονός πως είναι άγνωστο στο εξωτερικό, αμετάφραστο και άπαιχτο. Και πρέπει να προσεχθεί διπλά, αν πρόκειται για έργα μεγάλης ωριμότητας, όπως είναι τα τελευταία του Μάτεσι, και μάλιστα αν η μετάφραση αυτή γίνεται στα πλαίσια ενός θεατρικού σχήματος, της “Theatre Lab Company”, ενός ελληνικού θιάσου στην Αγγλία, που ως τώρα έχει συμμετάσχει σε θεατρικά φεστιβάλ στο Λονδίνο, τη Βαρκελώνη και την Ελλάδα.

Οι τέσσερις μεταφράσεις καλύπτουν την πιο ώριμη περίοδο του Μάτεσι από το 1989 και μετά: «Ενοικιάζεται φύλακας άγγελος» (έκδοση Εστία 2001), σε μετάφραση του Athan H. Anagnostopoulos (σσ. 1-60), «Ο περιποιητής φυτών», που παίχθηκε το 1989 στο Εθνικό, σε μετάφραση του ίδιου ως “Nurseyman” (σσ. 61-129), η «Βουή», που μεταφράστηκε από τον David Connolly ως “Roar” (σσ. 131-189) και «Προς Ελευσίνα» από τον Fred A. Reed “Towards Eleusis” (σσ. 191-258). Τα κείμενα είναι χωρίς σχόλια και εισαγωγές, αλλά αυτό δεν αποτελεί ελλείμμα: αυτά έρχονται από μόνα τους μόλις παρασταθούν. Η μετάφραση του δράματος, διαφορετικά από την πεζογραφία, είναι μόνο το πρώτο βήμα. Η γλώσσα του Μάτεσι δεν δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα για τη μετάφραση: η αγγλική απόδοση είναι αρκετά πιστή και εν γένει κατανοητή. Ορισμένα λογοπαίγνια βέβαια είναι αδύνατο να αποδοθούν, αλλά τελικά αυτό δεν βαραίνει και πολύ.

Ας ελπίσουμε πως το παράδειγμα θα βρει και άλλους μιμητές. Υπάρχουν και πολλές μεταφράσεις σύγχρονων Ελλήνων δραματουργών, που έχουν παιχθεί αλλά δεν έχουν εκδοθεί ποτέ. Έτσι είναι σχεδόν σαν να μην υπάρχουν. Άλλωστε η μεταφραστική προσπάθεια στα θεατρικά κάπως πρέπει να οργανωθεί κεντρικά, από κάποιους φορείς και κάποιους θεσμούς, και να ακολουθηθεί μια επιθετική και ενορχηστρωμένη πολιτική στον τομέα αυτό. Η Frankfurter Buchmesse του 2001 έδειξε πως υπάρχουν ακόμα μεγάλα περιθώρια προβολής.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΠΑΡΙΣ ΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,

Τα Κριτικά (Θέατρο 1966-1990). Με εικοσιεπτά σχέδια της Έλλης Σολομωνίδη Μπάλανου. Αθήνα, Ποταμός 2002, σελ. XXIX + 479, 27 στίτσα, ISBN 960-7563-82-4.

Τα τελευταία χρόνια έχουν δημοσιευτεί αρκετοί τόμοι με συλλογές θεατρικών κριτικών, ένα έθιμο ευπρόδεκτο και χρήσιμο, γιατί διευκολύνει τη δουλειά της μελλοντικής θεατρικής ιστοριογραφίας και δίνει μια συνοπτική εικόνα για την πνευματική ιδιοπροσωπία του κάθε κριτικού. Και, σε πολλές περιπτώσεις, πρόκειται και για κείμενα με λογοτεχνικές αξιώσεις,